



Advies

Duurzaamheid en armoede

Brussel, 21 september 2020

Adviesvraag: 2-jaarlijks verslag Steunpunt Armoede
Adviesvrager: Wouter Beke - Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Ontvangst adviesvraag: 3 augustus 2020
Adviestermijn: 30 dagen, met verlenging
Decretale opdracht: SERV-decreet 7 mei 2004 art. 11 (overlegfunctie)
Goedkeuring raad: 21 september 2020

Contactpersoon: Kristel Bogaerts - kbogaerts@serv.be



De heer Wouter BEKE
Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding
Ellipsgebouw
Koning Albert II laan 35
1030 Schaarbeek, België

contactpersoon
Kristel Bogaerts
kbogaerts@serv.be

ons kenmerk
SERV_ADV_20200921_Duurzaamheid_en_armoede

Brussel
21 september 2020

Tweejaarlijks verslag Steunpunt Armoede

Mijnheer de minister

U maakte aan de SERV het tweejaarlijks verslag van het interfederaal steunpunt ter bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting over voor advies. Het thema van deze editie is “Duurzaamheid en armoede”. Het verslag roept op om armoedebestrijding een centrale plaats te geven in het beleid rond duurzaamheid en klimaat, o.a. vanuit het oogpunt van de realisatie van mensenrechten.

De SERV vestigt de aandacht op de nood aan focus en coherentie in het armoedebelief en de nood om er een beleidsdomeinoverschrijdend geheel van te maken, zowel op het vlak van duurzaamheid als voor de realisatie van mensenrechten. Armoedebelief moet meer zijn dan de optelsom van maatregelen in verschillende beleidsdomeinen die hefboomen bevatten voor gezinnen in armoede. Het armoedeperspectief moet meer aandacht krijgen in het beleid.

De SERV waardeert dan ook sterk de bijdrage van dit tweejaarlijks verslag aan het armoedebelief en -beleid.

Dit advies brengt ook thematisch voor de domeinen werk, welzijn, gezin, energie, beleid en bestuur een selectie van recente aanbevelingen van de SERV in herinnering die de analyses en beleidsaanbevelingen van het verslag over duurzaamheid en armoede ondersteunen. De aanbevelingen van de SERV hier zijn dus niet nieuw en gaan meestal breder dan enkel personen in armoede. Ze focussen wel steeds op meer duurzaamheid in het beleid en het realiseren van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen.

De SERV hoopt dat met de aanbevelingen van het interfederaal steunpunt én met zijn eigen adviezen de toekomstige beleidsvorming en –uitvoering een bijkomende impuls krijgen om armoedebestrijding en duurzaamheid samen aan te pakken en de SDG's en mensenrechten te realiseren.

De SERV zal ook in toekomstig advieswerk aandacht blijven besteden aan armoede en de relatie met arbeidsmarkt, samenleving en beleid.

Hoogachtend

Pieter Kerremans
administrateur-generaal

Danny Van Assche
voorzitter

Kopie: Karine Moykens

Inhoud

Inhoud	5
Krachtlijnen	6
Advies	7
1 Situering.....	7
2 Nood aan coherent beleid	7
3 Duurzaamheid en armoede vanuit sociaal-economisch standpunt	8
4 Noodzakelijke hefboomen voor meer duurzaamheid	12
4.1 Werk en onderwijs	13
4.2 E-inclusief digitaliseren	18
4.3 Sociale bescherming	19
4.4 Economie en internationaal beleid	23
4.5 Circulaire economie	25
4.6 Energiearmoede	26
4.7 Beter beleid	28

Krachtlijnen

Het Interfederaal Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, bestaansonzekerheid en Sociale Uitsluiting stelt een verslag voor rond 'Duurzaamheid en armoede', als bijdrage aan het politieke debat en politieke actie. Het verslag roept op om **armoedebestrijding een centrale plaats te geven in het beleid rond duurzaamheid en klimaat**.

De SERV apprecieert sterk het werk, de analyses en beleidsaanbevelingen van het steunpunt en de neerslag ervan in dit verslag. Het verslag schetst een breed beeld van het spanningsveld tussen armoede en duurzaamheid. Die analyse vormt de basis voor een brede waaier aan aanbevelingen over de toegang tot groene ruimte en natuur, energie, water, voeding en consumptie, gezondheidszorg, werk en mobiliteit. Er wordt eveneens aandacht besteed aan de rol van de overheid en het bestuur op het vlak van het verduurzamen van het beleid.

De SERV ondersteunt het belang van het verband tussen armoede en duurzaamheid en de nood aan een gecombineerde en coherente aanpak ervan. Er is zeker een nood aan focus en coherentie in het armoedebeleid en nood om er een beleidsdomein overschrijdend geheel van te maken, zowel met het oog op duurzaamheid als met het oog op de realisatie van mensenrechten. Armoedebeleid moet meer zijn dan de optelsom van maatregelen in verschillende beleidsdomeinen die hefbomen bevatten voor gezinnen in armoede.

Recent advieswerk van de SERV sluit nauw aan bij de kernthema's van de aanbevelingen over het (helpen) realiseren van meer duurzaamheid in armoedebestrijding en meer duurzaamheid in het beleid. Ze ondersteunen de bevindingen van het Interfederaal Steunpunt en vullen ze op specifieke aspecten ook aan.

Advies

1 Situering

Tweejaarlijks stelt het Interfederaal Steunpunt tot Bestrijding van Armoede, bestaansonzekerheid en Sociale Uitsluiting een verslag op als bijdrage aan het politieke debat en politieke actie. Voor de editie 2018-2019 handelt het verslag over 'Duurzaamheid en armoede' en roept het op om **armoedebestrijding een centrale plaats te geven in het beleid rond duurzaamheid en klimaat**.

Het verslag legt de link met de SDG's, de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. De SDG's zijn een politiek referentiekader voor een beleid naar meer duurzaamheid. De eerste doelstelling is het uitroeien van armoede. Het leidende principe is om niemand achter te laten, 'to leave no one behind'.



Naast de link met de SDG's wordt er ook verwezen naar armoede als een schending van de mensenrechten. Het mensenrechtenperspectief benadrukt de essentiële verantwoordelijkheid van de overheid en haar engagementen in het kader van de grondwet (o.a. sociale grondrechten zoals recht op wonen, onderwijs, sociale bescherming ...) en de internationale mensenrechtenverdragen. De SDG's zijn de politieke weerspiegeling van de mensenrechten.

De SERV adviseert over dit tweejaarlijks verslag overeenkomstig artikel 4§2 van het 'Samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten betreffende de bestendiging van het armoedebeluid'. Daarin wordt bepaald dat de Gemeenschappen en de Gewesten het engagement nemen om advies te vragen aan de regionale adviesorganen. Voor het federale niveau wordt er advies gevraagd aan de NAR en de CRB. Op Vlaams niveau werd ook de Vlaamse Raad Welzijn, Volksgezondheid en Gezin om advies gevraagd.

2 Nood aan coherent beleid

De SERV ondersteunt het belang van het verband tussen armoede en duurzaamheid en de nood aan een gecombineerde en coherente aanpak ervan.

De SERV vestigt de aandacht op de nood aan focus en coherentie in het armoedebeluid en de nood om er een beleidsdomein overschrijdend geheel van te maken, zowel met het oog op duurzaamheid als met het oog op de realisatie van mensenrechten. Armoedebeluid moet meer zijn dan de optelsom van maatregelen in verschillende beleidsdomeinen die hefboomen bevatten

voor gezinnen in armoede. Daarom moet het armoedeperspectief in het beleid meer aandacht krijgen.

De SERV apprecieert sterk het werk, de analyses en beleidsaanbevelingen van het steunpunt en de neerslag ervan in dit verslag. Het verslag schetst een breed beeld van het spanningsveld tussen armoede en duurzaamheid. Die analyse vormt de basis voor een brede waaier aan aanbevelingen over de toegang tot groene ruimte en natuur, energie, water, voeding en consumptie, gezondheidszorg, werk en mobiliteit. Er wordt eveneens aandacht besteed aan de rol van de overheid en het bestuur op het vlak van het verduurzamen van het beleid.

De SERV geeft als suggestie graag mee dat het zinvol is om, ook op aangeven van de auteurs, een goed zicht te krijgen op de prioriteiten die gedistilleerd kunnen worden uit de verschillende aanbevelingen die aan bod komen in dit verslag. Zo krijgen de betrokken beleidsmakers handvaten aangereikt om stapsgewijs meer duurzaamheid in het beleid te brengen.

In (recent) advieswerk van de SERV zitten over uiteenlopende thema's aanbevelingen vervat die bijdragen aan het (helpen) realiseren van meer duurzaamheid in armoedebestrijding en meer duurzaamheid in het beleid. Ze ondersteunen de bevindingen van het Interfederaal Steunpunt en vullen ze op specifieke aspecten ook aan.

Ook in de recente SERV-adviezen naar aanleiding van de COVID-19 crisis komt 'duurzaamheid' in verschillende aspecten aan bod. Deze crisis heeft immers een aantal maatschappelijke, arbeidsmarkt gerelateerde en economische uitdagingen blootgelegd en heeft bestaande ongelijkheden en systemische problemen op scherp gesteld. Er zijn maatregelen nodig om te vermijden dat deze gezondheids- en economische crisis ook een aanslepende sociale crisis wordt.

Dit advies brengt daarom thematisch voor de domeinen werk, onderwijs, welzijn, gezin, energie, economie, beleid en bestuur een selectie van recente aanbevelingen van de SERV in herinnering die aansluiten bij de analyses en beleidsaanbevelingen van het verslag over duurzaamheid en armoede. De aanbevelingen van de SERV hier zijn dus niet nieuw en gaan meestal breder dan enkel personen in armoede. Ze focussen wel steeds op het realiseren van meer "duurzaamheid" in het beleid in de brede zin van het woord.

3 Duurzaamheid en armoede vanuit sociaal-economisch standpunt

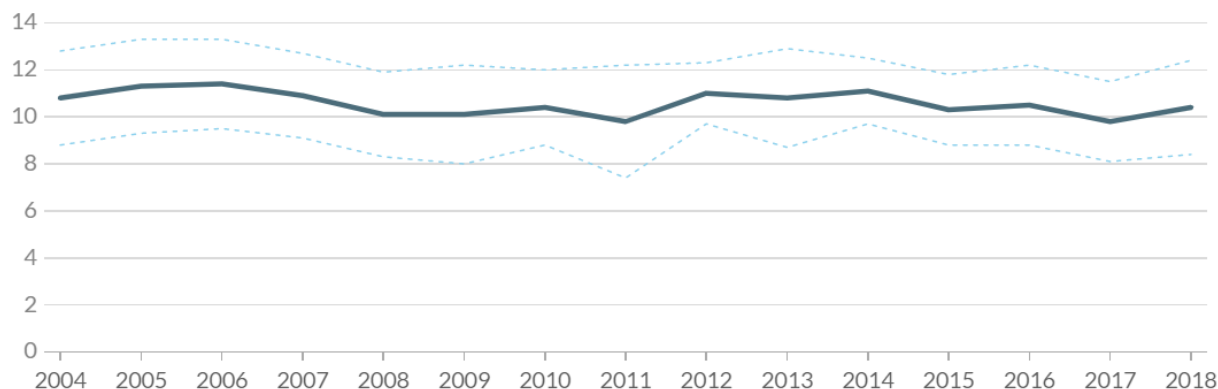
De EU2020 doelstellingen bepaalden voor België tegen 2020 een daling van het aantal personen in armoede met 380.000 eenheden.

Ondanks alle voornemens, actieplannen en beleidsinitiatieven daalt het aantal personen met een inkomen onder de armoederisicodrempel¹ niet significant. Sinds 2004 blijft die groep stabiel tussen 10 en 11% van de Vlaamse bevolking. Absolute aantallen gaat het over 680.000 personen

¹ Armoededrempel: de armoededrempel is gelijk aan 60% van het nationaal mediaan beschikbaar huishoudinkomen na sociale transfers (sociale zekerheids- en bijstandsuitkeringen). Deze armoededrempel wordt aangepast aan de samenstelling en grootte van het huishouden. Voor een alleenstaande lag de Belgische armoededrempel in 2018 op 1.187 euro per maand, voor een gezin met 2 volwassenen en 2 kinderen op 2.493 euro per maand.

voor Vlaanderen. Men neemt aan dat huishoudens met een inkomen onder de armoededrempel een risico op armoede lopen.

Figuur 1 Bevolking onder de armoededrempel, 2004-2018, in %, Vlaams Gewest



Noot: de gegevens opgenomen in de figuur zijn schattingen gebaseerd op een enquête. De onzekerheidsmarges zijn aangegeven in stippellijn. De jaartallen in de figuur slaan op het jaar waarin de enquête werd afgenomen. Het armoederisico wordt berekend op basis van het totale beschikbare huishoudinkomen in het jaar voorafgaand aan de enquête. Zie: 'Meer info over definities en bronnen'.

Bron: EU-SILC Statbel, bewerking Statistiek Vlaanderen

In comparatief perspectief heeft Vlaanderen ten opzichte van de andere Belgische gewesten en ten opzichte van de EU-landen evenwel een laag aandeel personen dat een armoederisico loopt (vergelijking cijfers voor 2018). In het Waalse Gewest gaat het om 22% van de bevolking en in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest om 33%. In België ligt het armoederisico op 16%. Het aandeel personen onder de armoededrempel ligt in 2018 in de landen van de Europese Unie (EU) op 17% van de bevolking.

COVID-19 stelt ongelijkheden en systemische problemen op scherp

Welke impact de COVID-19 crisis op armoede en sociale uitsluiting zal hebben, zal afhangen van de duur en diepte van de crisis op het vlak van gezondheid, economie en samenleving. Belangrijk is ook de snelheid en de mate waarin het herstel op die vlakken optreedt.

De eerste cijfers die een impressie geven over de sociale en maatschappelijke gevolgen van de COVID-19 crisis zetten unisono een duidelijke trend neer: de inkomens- en welzijnsgevolgen van deze gezondheids- en economische crisis zijn divers, gaan breed en diep, en zijn niet voor iedereen gelijk.

Zowel het Federaal Planbureau (FPB)² als het COVIVAT onderzoeksconsortium³ zien dat bepaalde groepen harder getroffen worden dan andere. Aan de hand van determinanten als gezondheid, sociale relaties of levensstandaard zijn voor het Planbureau de 16-49-jarigen,

² Federaal Planbureau (2020) COVID-19-crisis : welke impact op het welzijn van de Belgen?, Brussel. <https://www.plan.be/publications/publication-1985-nl-covid+19+crisis+welke+impact+op+het+welzijn+van+de+belgen>

³ André Decoster, Wim Van Lancker, Jonas Vanderkelen en Toon Vanheukelom (2020) Sociaaleconomische kenmerken van werknemers en zelfstandigen in sectoren getroffen door de lockdown. COVIVAT Beleidsnota 3. Leuven / Antwerpen, 18 mei 2020. <http://www.covivat.be>

personen met een laag inkomen, zij die alleen wonen, arbeidsongeschikt of werkloos zijn, bijzonder kwetsbaar. Algemeen genomen lopen vrouwen meer dan mannen het risico dat hun welzijn daalt.

COVIVAT merkt op dat in economisch zwaar getroffen sectoren (horeca, kunst, amusement en recreatie, en non-food detailhandel) relatief meer mensen werken met een kwetsbaar sociaaleconomisch profiel: jongeren, kortgeschoolden, alleenstaanden (met en zonder kinderen), huurders, werknemers die deeltijds werken met vaak flexibele of tijdelijke contracten. Ook de zelfstandige ondernemers in deze sectoren zijn extra kwetsbaar. In de zwaar getroffen sectoren is het risico op faillissementen het grootst en zijn de gehanteerde loonbarema's laag waardoor mensen die in die sectoren werken, vaker leven in gezinnen met een hoger armoederisico en met minder financiële reserves om periodes van inkomensdaling of jobverlies te overbruggen.⁴

Gezinnen met een kwetsbaar sociaaleconomisch profiel voelen de inkomensdaling direct. Cijfers op basis van de huishoudbudgetenquête tonen dat het consumptiebudget van de 25 % armste gezinnen voor 77 % wordt gebruikt voor 'niet uit te stellen uitgaven' (voeding, huur, energie ...), waardoor ze bij een terugval van hun inkomen al snel in de problemen geraken met het vervullen van de meest alledaagse uitgaven. Bij de gezinnen die tot het onderste kwart van de inkomensverdeling behoren, en in het bijzonder voor de gezinnen die moeten leven van een sociaal minimum, is de kans op ontsparen, uitstel van betalingen of ontbering dan ook groot.⁵

Bij de OCMW's is al duidelijk een effect merkbaar⁶. Uit drie grootschalige bevestigingen door de Universiteit Antwerpen, de KULeuven en de Universiteit Gent blijkt dat gedurende de periode van lockdown de vraag naar ondersteuning van mensen in en op de rand van armoede is toegenomen, vooral rond voedselhulp, voorschotten op andere uitkeringen en schuldproblematiek. Het gaat voor een groot deel om nieuwe cliënten die voorheen niet gekend waren bij de sociale hulpverlening.

Er wordt ook opgemerkt dat, ondanks de extra ondersteuning, de vervangingsuitkeringen niet volstaan voor een menswaardig leven wanneer meerdere personen in het gezin afhangen van één uitkering, zoals het geval is bij alleenstaande ouders of eenverdienersgezinnen. De versterkte tijdelijke werkloosheid en het crisis-overbruggingsrecht voor zelfstandigen slagen er in om bepaalde typegezinnen wel voldoende tot zeer goed te beschermen. Het gaat dan om alleenstaanden en om groepen waar nog een arbeidsinkomen aanwezig is, hetzij van een partner, hetzij omdat men slechts deeltijds tijdelijk werkloos is.

⁴ André Decoster, Wim Van Lancker, Jonas Vanderkelen & Toon Vanheukelom (2020) Sociaal-economische kenmerken van werknemers en zelfstandigen in sectoren getroffen door de lockdown. COVIVAT Beleidsnota 3. Leuven / Antwerpen, 18 mei 2020. <http://www.covivat.be>

Jeroen Horemans, Sarah Kuypers, Sarah Marchal en Ive Marx (2020) De kwetsbare werkende. Een profielschets van armoede en financiële bestaanszekerheid bij werkende Belgen. COVIVAT Beleidsnota 4. Leuven / Antwerpen, 3 juni 2020. <http://www.covivat.be>

⁵ Bea Cantillon, Sarah Marchal, Nele Peeters, Tess Penne, Bérénice Storms (2020) Huishoudbudgetten en sociale minima in lockdown. COVIVAT Beleidsnota 2. Leuven / Antwerpen, 8 mei 2020. <http://www.covivat.be>

⁶ Marjolijn De Wilde, Karen Hermans & Bea Cantillon (2020) Meer vragen om hulp bij OCMW's en voedselbanken: eerste resultaten van een grootschalige bevestiging. COVIVAT Beleidsnota 1. Leuven / Antwerpen, 7 mei 2020. <http://www.covivat.be>

Deze observatie geldt a fortiori voor uitkeringen die in een latere fase van de crisis waarschijnlijk aan belang zullen winnen, zoals werkloosheids- en bijstandsuitkeringen of het klassieke overbruggingsrecht voor zelfstandigen. Het is aannemelijk dat een deel van de personen die nu een beroep doen op de versterkte tijdelijke werkloosheid of het crisis-overbruggingsrecht zullen terugvallen op de reguliere werkloosheid of het klassieke overbruggingsrecht, of, indien ze niet voldoen aan de toegangsvoorwaarden voor de sociale zekerheid, op een bijstandsuitkering. Deze uitkeringen zijn zonder uitzondering lager dan de versterkte tijdelijke uitkeringen. Deze reguliere uitkeringen zijn, zelfs voor mensen die voorheen aan hogere lonen werkten, onvoldoende om een langere tijd van rond te komen.⁷

Naarmate de tijd vordert, zal er meer uitgebreid cijfermateriaal beschikbaar zijn, met meer detail over de socio-economische kenmerken van de getroffen groepen en met meer inzicht in de impact op de inkomensverdeling, armoede en ongelijkheid in de samenleving. Er zal met veel aandacht gekeken moeten worden naar deze cijfers, om gericht de gevolgen en noden op het vlak van inkomensbescherming, ongelijkheid, welzijn, schuldpreventie en -hulpverlening ... aan te pakken.

Sociaal-economische relevantie van armoede en armoedebestrijding

Armoede en armoedebestrijding zijn vanuit een sociaaleconomische en Vlaamse focus voor de SERV daarom een relevant thema vanuit meerdere oogpunten. De COVID-19 crisis benadrukt dat nu meer dan ooit.

- Tewerkstelling is een van de beste garanties tegen armoede. Toch stelt de SERV ook vast dat er ook heel wat (ex-)werknemers en (ex-)zelfstandigen met armoede geconfronteerd worden. In economisch hard getroffen sectoren dreigt door de COVID-19 crisis nu een groot inkomens- en jobverlies waarbij kwetsbare groepen getroffen worden maar waarbij ook de lagere middenklasse verzwakt uit de crisis komt.
- Wie in (kans)armoede leeft, ervaart vaak drempels om werk te vinden, aan te vatten of aan te houden, of ondernemerszin te ontwikkelen. Die drempels bevinden zich op het individuele niveau (bv. opleiding, gezondheid, huisvesting) en op niveau van de samenleving (bv. beschikbare kinderopvang, mobiliteit) en de overheid (bv. regelgeving, administratieve procedures, afgeleide rechten).
- Om een efficiënte werking van de arbeidsmarkt te faciliteren, is het noodzakelijk dat alle aanwezige talenten ingezet kunnen worden zonder of met zo weinig mogelijk hinder van externe factoren. Met een krappe arbeidsmarkt (in bepaalde sectoren) door vergrijzing (vervangingsvraag) en/of toenemende vraag naar goederen/diensten (uitbreidingsvraag), de competentiemismatch (knelpuntberoepen), lage participatie aan levenslang leren, de minder goede positie van kansengroepen, de ongekwalficeerde uitstroom, de nood aan meer inclusie (en de rol die de sociale economie hierin kan spelen) en de lage werkbaarheidsgraad moet er met een meersporenaanpak⁸ naar gestreefd worden om drempels richting of op de arbeidsmarkt weg te werken om het beschikbare arbeidspotentieel efficiënt in te kunnen zetten.

⁷ Sarah Marchal, Tess Penne, Bérénice Storms (2020) De doeltreffendheid van ons sociaal vangnet in corona tijden. COVIVAT Beleidsnota 5. Leuven / Antwerpen, 26 juni 2020. <http://www.covivat.be>

⁸ Zie bv. SERV (2020), Iedereen terug aan boord. <https://www.serv.be/node/13699>

Armoede staat duurzaamheid in de weg

Het tweejaarlijks verslag legt de link met de SDG's, de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, en met de mensenrechten. De eerste doelstelling van de SDG's is het uitroeien van armoede. Het leidende principe is om niemand achter te laten, 'to leave no one behind'.

Armoede is op minstens twee manieren verbonden met duurzaamheid en duurzame ontwikkeling.

De uitdagingen van de samenleving rond duurzaamheid **creëren nieuwe ongelijkheden en/of versterken de reeds bestaande ongelijkheden**. Er zijn globaal verschillen waar te nemen rond gezondheid en levensverwachtingen tussen wie arm is en wie dat niet is (bv. door de woonomstandigheden en de woonplaats), verschillen in hefboomen voor duurzaam gedrag en het maken van duurzame keuzes (bv. aankoop van energiezuinige toestellen, woonlocatie, ...), de impact van een (onaangepast) duurzaamheidsbeleid (bv. premies die onbereikbaar zijn voor degenen die niet kunnen investeren in isolatie) en versterkte sociale ongelijkheden op het vlak van energie, digitalisering of mobiliteit.

Sociale en ecologische doelstellingen staan ook met elkaar in verband. De bouw van energiezuinige woningen heeft bijvoorbeeld een positieve impact op het recht op wonen, zorgt voor een betere gezondheid van de bewoners, verlaagt het energieverbruik en de bijhorende kosten van energiegebruik en creëert ook jobs (bv. in de bouwsector). Ook bij openbaar vervoer zien we een verband tussen ecologische en sociale doelstellingen: investeren in openbaar vervoer dringt de CO₂ uitstoot terug en maakt basisdiensten meer bereikbaar voor wie geen eigen vervoermiddel heeft.

4 Noodzakelijke hefboomen voor meer duurzaamheid

Het tweejaarlijks verslag formuleert 3 kernvragen of hefboomen naar meer duurzaamheid in het beleid:

- (1) Het **realiseren van mensenrechten door in het beleid 'niemand aan de kant te laten'**. Het gaat dan onder meer over het investeren in mensen zodat ze hun verantwoordelijkheden als burger kunnen opnemen, het ondersteunen van mensen in hun levenstraject, de strijd tegen de non-take-up van rechten.
- (2) **Betrokkenheid van de personen in armoede en hun verenigingen** ('de verenigingen waar mensen in armoede het woord nemen') **in de verschillende fasen van de beleidsvoering**. Het gaat dan onder andere over betrokkenheid in dialogen, samenwerking en partnerschappen.
- (3) **Good governance op lange termijn**. Hier gaat het bijvoorbeeld over engagementen rond beleidsevaluatie.

Een aantal recente adviezen van de SERV bevatten elementen die mee inspelen op deze hefboomen. De aanbevelingen spelen vooral sterk in op het 'niemand aan de kant te laten' in de samenleving en op het verbeteren van de beleidsprocessen.

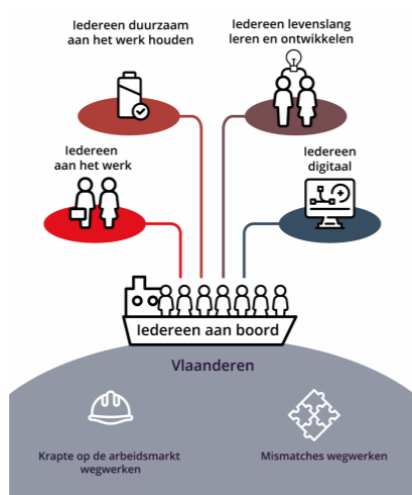
We maken een selectie uit de recente SERV aanbevelingen, en verwijzen daarbij telkens naar de adviezen zelf voor meer detail en onderbouwing.

4.1 Werk en onderwijs

In het SERV akkoord Iedereen aan boord⁹, en bij uitbreiding in het SERV advies over een krachtig relancebeleid voor een vitale en inclusieve arbeidsmarkt “Iedereen terug aan boord”¹⁰, worden ingrediënten aangereikt voor het realiseren van maximale tewerkstelling en vermijden van structurele werkloosheid. De Vlaamse sociale partners willen via een meersporenaanpak blijvend de krapte en de mismatches op de arbeidsmarkt doen dalen/wegwerken én iedereen aan boord krijgen en duurzaam aan boord houden.

Ook de Commissie Diversiteit adviseerde over het activeren van een onbenut arbeidspotentieel, specifiek voor personen met een migratieachtergrond, personen met een arbeidshandicap en ervaren werknemers (55+). Deze groepen hebben een lage werkzaamheidsgraad waardoor Vlaanderen een groot arbeidspotentieel laat liggen. En dus ook kansen om armoede aan te pakken en burgers duurzaam een plaats te geven in de samenleving.

Iedereen aan boord in een vitale en inclusieve arbeidsmarkt



In ‘Iedereen aan boord’ worden 20 hervormingsvoorstellen naar voor geschoven rond vier pijlers. In “Iedereen terug aan boord” worden daar klemtonen aan toegevoegd specifiek in het kader van het relancebeleid.

Om **iedereen aan het werk** te krijgen moet het activeringsbeleid verbreed en versterkt worden met maatregelen om personen met een migratieachtergrond, 55-plussers, kortgeschoolden en personen met een arbeidshandicap aan boord halen. Voor de Vlaamse werkgevers- en werknemersorganisaties is daarbij bijzondere aandacht nodig voor personen met migratieachtergrond. Een RSZ-korting voor langdurig werkzoekenden moet werkgevers overtuigen hen sneller een job aan te bieden. Via een “Plan potentiële arbeidsreserve” moet er ook gewerkt worden aan het

activeren van personen die nu niet aan het werk zijn noch werk zoeken. In het geheel is het belangrijk dat werk lonend is.

Concreet is het volgende voor de SERV belangrijk:

- Begeleiding op maat via een versterkt en aanklampend activeringsbeleid
- Bijzondere aandacht voor personen met migratieachtergrond (zie actielijst en advies meisjes met migratieachtergrond) met focus op geïntegreerde taaltrajecten
- Gedegen doelgroepenbeleid
- Werken meer lonend maken o.a. door onderzoek en invoering van een vorm van Vlaamse jobbonus
- Financiële drempels voor alleenstaande ouders en gezinnen wegwerken
- Flexibele, kwaliteitsvolle en betaalbare kinderopvang

⁹ SERV (2020), Iedereen terug aan boord. <https://www.serv.be/node/13259>

¹⁰ SERV (2020), Iedereen terug aan boord. <https://www.serv.be/node/13699>

- Potentiële arbeidsreserve: verbreding van de activeringsaanpak naar o.a. RIZIV-gerechtigden, leefloners, NEET-jongeren en gerichte strategieën binnen de grote groep huisvrouwen en -mannen
- Ondernemerschap als volwaardige keuze
- Versterkte interregionale mobiliteit
- Omvattend migratiebeleid
- Sociale economie met aandacht voor ondersteuning, in- en doorstroom
- Kwalitatief werkplekleren

De VDAB speelt hier als arbeidsmarktregisseur een belangrijke rol, in samenwerking met de lokale besturen en andere relevante actoren. Een verbeterde arbeidsmarktmonitoring is daarvoor een vertrekpunt.

Het is belangrijk dat iedereen die aan het werk is, ook **duurzaam aan het werk** kan blijven. Een actief beleid inzake werkbaar werk is belangrijk. Door de acties uit het actieplan Werkbaar werk kan er effectief een versnelling hoger worden geschakeld. Deze acties moeten verder worden uitgevoerd en opgevolgd. Ook vragen de sociale partners extra aandacht voor 55- en 60-plussers. Als ontslag dreigt, moeten we er met een preventief retentiebeleid en creatieve formules zoals doorstarttrajecten en transitiepools in slagen om deze ervaren werknemers aan boord te houden.

De meersporenaanpak moet ook inzetten op **excellent onderwijs en het ontwikkelen van levenslang leren**. Excellent onderwijs start met een verzekerd en kwalitatief initieel leer- en onderwijsaanbod, met een goed verloop van de leerloopbaan en een vlotte aansluiting op de arbeidsmarkt. Werkplekleren is daartoe een belangrijk instrument. Door werknemers wendbaar en inzetbaar te maken en te houden over hun hele loopbaan via participatie aan levenslang leren en ontwikkelen kunnen ze (blijven) participeren aan de samenleving. Naast een passend aanbod is het voorzien van opleidingsincentieven voor werknemers, ondernemingen en zelfstandig ondernemers cruciaal, onder andere via een partnerschap rond levenslang leren, een verhoging van de enveloppe voor het Vlaams opleidingsverlof (VOV) en interne loopbaanbegeleiding. In deze COVID-19 crisis is het aan te bevelen dat de vraagzijde naar opleiding op korte termijn (tijdelijk) worden versterkt, bijvoorbeeld via een laagdrempelig (online) opleidingsaanbod. In het levenslang leren is aandacht voor het ontwikkelen van digitale vaardigheden en e-inclusie heel belangrijk. Als laatste element ziet de SERV hier het belang van een langere termijnvisie op leren en werken. Duale systemen van leren en werken zijn cruciaal als we werknemers de kans willen geven zich te heroriënteren.

Een laatste pijler om iedereen aan boord te krijgen is het streven om **iedereen digitaal** mee te krijgen. De SERV formuleerde daartoe een visie en actieplan voor een integrale beleidsagenda van de economie, de arbeidsmarkt en de samenleving, samen met een duidelijke oproep voor e-inclusief digitaliseren (zie ook 4.2).



[Akkoord Iedereen aan boord](#)

[Advies Iedereen terug aan boord](#)

[Digitalisering – transitie naar een digitale samenleving.](#)

Streven naar evenredige arbeidsdeelname helpt

Om evenredige arbeidsdeelname effectief te realiseren is een bijzondere beleidsaandacht voor personen met een migratie-achtergrond noodzakelijk. Daarom onderstreept de Commissie Diversiteit dat blijvend werk moet worden gemaakt van een coherent beleid gericht op het realiseren van evenredige arbeidsdeelname, met structurele betrokkenheid van alle arbeidsmarktactoren (sectoren, sociale partners, organisaties van de kansengroepen, VDAB, overheid) en een goede evaluatie en bijsturing van het beleid.

Het versterken van individuele competenties en talenten is een centraal punt. Dat is ook voor de kansengroepen belangrijk, maar het Vlaamse arbeidsmarktbeleid mag zich niet beperken tot het competentiebeleid, ook een diversiteitsbeleid met evenredige arbeidsdeelname als onderliggend streefdoel blijft nu en in de toekomst belangrijk. Naast competenties, het zichtbaar maken en ondersteunen van talenten en het vraaggestuurd stimuleren en ondersteunen van een strategisch HR-beleid op ondernemingsniveau is er nood aan:

- De aanpak van structurele drempels die verhinderen dat de talenten van bepaalde groepen ook effectief een plaats krijgen op de Vlaamse arbeidsmarkt,
- Sensibilisering en toeleiding van ondernemingen en organisaties die de weg naar de voorziene vraaggestuurde ondersteuning niet vinden,
- Het creëren van draagvlak voor evenredige arbeidsdeelname bij bedrijven en organisaties, werknemers, andere collega-werknemers op de werkvloer, vakbonden, sectoren, de ruime arbeidsmarkt en de maatschappij,
- Een ruimere focus dan de activering van niet-werkende werkzoekenden.

De Vlaamse overheid en lokale besturen hebben daarin een voorbeeldrol om het principe van evenredige arbeidsdeelname te realiseren.

De commissie benadrukt ook het belang van meer diversiteit bij onderwijspersoneel. Door meer diversiteit binnen het onderwijspersoneel te realiseren wordt stereotype beeldvorming doorbroken en kan ervaringsdeskundigheid worden ingeschakeld om beter in te spelen op de diversiteit binnen de leerlingenpopulatie. Het bestand van het onderwijzend personeel zou een afspiegeling moeten zijn van de populatiesamenstelling. Enkel dan kan onderwijs functioneren als een sociale lift voor jongeren met een migratie-achtergrond.



[Advies actielijst migratieachtergrond](#)

[Advies laaggeschoolde vrouwen met een migratieachtergrond](#)

[Advies over outreachende aanpak](#)

[Advies conceptnota evenredige arbeidsdeelname](#)

Aanpak van arbeidsgerelateerde discriminatie

Een beleid dat sterk inzet op activering en het ontwikkelen van competenties, moet tegelijkertijd ook inzetten op het proactief en succesvol aanpakken van discriminatie om gelijke kansen te waarborgen. De Commissie Diversiteit pleit daarom voor een krachtdadige aanpak van discriminatie in het onderwijs en op de arbeidsmarkt, gebaseerd op twee sporen: (1) handhaving en (2) sensibilisering en stimulering. Alle werkgevers, alle bemiddelaars naar werk (publieke en private arbeidsmarktintermediairs), medewerkers van meldpunten en inspecteurs dienen elk vanuit hun eigen rol het tweesporenbeleid van stimulering en handhaving waar te maken.

Omdat discriminatie vaak een onbewust proces is waarbij stereotypes en vooroordelen een belangrijke rol spelen, moet er blijvend worden ingezet op sensibilisering, zoals het verspreiden van goede praktijkvoorbeelden, constructieve sensibiliserende campagnes en het stimuleren van contacten tussen personen met een migratie-achtergrond en potentiële werkgevers. Systemen als mentorschap, stageplaatsen, het stimuleren van maatregelen als IBO en het ondersteunen van het uitwerken van een diversiteits- en competentiebeleid binnen het onderwijs en in ondernemingen kunnen helpen om discriminatie tegen te gaan. Handhaving vergt onder meer efficiënte controles en een kordaat optreden bij manifeste overtredingen.



[Advies actielijst migratieachtergrond](#)

Redelijke aanpassingen en werkbaar werk

De Commissie Diversiteit pleit ervoor om verder in te zetten op “redelijke aanpassingen op de werkvloer” en werkbaar werk voor personen met een handicap. Vandaag worden redelijke aanpassingen door sommigen nog te vaak gezien als een gunst. Wel benadrukt de Commissie dat redelijke aanpassingen geen onevenredige belasting mogen vormen voor de werkgever.

Om de werkzaamheidsgraad van personen met een arbeidsbeperking duurzaam te verhogen moet voor de Commissie Diversiteit de nadruk liggen op een kwaliteitsvolle tewerkstelling die de instroom van personen met een arbeidsbeperking verhoogt en uitstroom zoveel mogelijk beperkt.

- Werk het model van de participatieladder verder uit, 6 treden die de mate van participeren aan de maatschappij weergeven.
- Versterk transitie naar werk vanuit onderwijs met redelijke aanpassingen in het reguliere onderwijs, ook bij stages.
- Stimuleer transitie naar werk vanuit een uitkeringsstatuut, inactiviteitsvallen moeten zoveel mogelijk worden vermeden.
- Loopbaanondersteuning op maat van werkzoekenden en werkenden met een arbeidsbeperking via één centraal aanspreekpunt, met nazorg, en aandacht voor levenslang leren
- Goede ondersteuning van de werkgevers die personen met een arbeidsbeperking (willen) tewerkstellen via sensibiliseringsacties, een toegankelijk totaalpakket van deskundige informatie en ondersteuning en het ondersteunen van ondernemingen en organisaties bij de uitbouw van een eigen disability management beleid.



[Advies uitvoering VN-verdrag voor personen met een handicap](#)

[Actielijst arbeidsbeperking 2020](#)

[Advies werkbaar werk voor personen met een handicap](#)

Een specifieke focus op vluchtelingen

Voor vluchtelingen adviseerde de Commissie Diversiteit over de focus op werk als belangrijke component van integratie. Het gaat daarbij zowel om een job als werknemer als om ondernemerschap.

De aanbevelingen om te komen tot een betere arbeidsmarktintegratie van vluchtelingen in dat advies zijn gebaseerd op vijf sleutelprincipes:

- Werk als belangrijke factor naar een snelle en duurzame integratie van vluchtelingen,
- Een parallelle en integrale benadering vanuit verschillende beleidsdomeinen,
- Adequaat omgaan met traumaproblematiek, ook in trajecten naar werk,
- Een blik op vluchtelingen als gelijkwaardige personen die de regie over hun integratietraject in handen kunnen nemen,
- Voldoende oog hebben voor structurele drempels die verhinderen dat de talenten van vluchtelingen ook effectief een plaats krijgen op de Vlaamse arbeidsmarkt.



[Advies Vluchtelingen](#)

Gelijke onderwijskansen

Onderwijs vormt een belangrijke basis voor het scheppen van gelijke kansen, inclusie en goede/gelijke startposities op de arbeidsmarkt en om kansen op een kwalitatieve job en een toekomstperspectief te vergroten.

De commissie vindt het belangrijk om sterk in te zetten op de preventieve rol die onderwijs kan vervullen voor de arbeidsmarktpositie, in het bijzonder van vrouwen met een migratie-achtergrond en vraagt om in te zetten op uitgebouwde studiekeuzebegeleiding met aandacht voor kansengroepen. Daarom:

- moeten scholen een plek zijn waar jongeren graag naar toe komen omdat er kwaliteitsvol onderwijs wordt geboden en ze er dus erkenning en begeleiding op maat krijgen, er uitgedaagd en geprikkeld worden, er zich kunnen uit- en inleven en er perspectieven voor de toekomst leren zien
- moet het best mogelijke onderwijs op maat zijn van de talenten, interesses en mogelijkheden van elke leerling
- moet studieoriëntering en studiebegeleiding uitstekend uitgebouwd zijn, in het bijzonder voor jongeren en ouders uit kwetsbare groepen
- moet er meer diversiteit zijn bij het personeel betrokken binnen het onderwijslandschap, als voorwaarde opdat het onderwijs zou kunnen functioneren als een sociale lift voor meisjes met een migratie-achtergrond
- moet de kracht van de methodiek van leren en werken ook ten volle ingezet worden voor meisjes met een migratie-achtergrond
- moeten meisjes met een migratie-achtergrond tijdens het secundair onderwijs positieve ervaringen met de arbeidsmarkt ((snuffel)stages, vakantiewerk, ...) opdoen.
- moeten transparante en up-to-date cijfers over de schoolloopbanen naar gelang diverse kenmerken van leerlingen, waaronder geslacht en migratie-achtergrond, beschikbaar zijn
- moet (kwalitatief) onderzoek gevoerd worden naar de oriëntering, studiekeuzes en vroegtijdig schoolverlaten bij meisjes met een migratie-achtergrond zowel bij de leerlingen zelf als de ouders, leerkrachten, ... voor een diepgaander zicht op wat er speelt



[Advies actielijst migratieachtergrond](#)

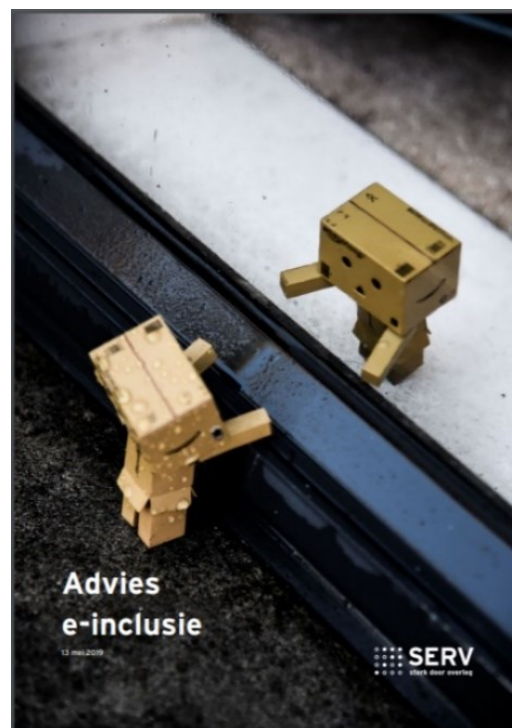
[Advies laaggeschoolde vrouwen met een migratieachtergrond](#)

4.2 E-inclusief digitaliseren

De SERV riep de Vlaamse overheid op om expliciet werk te maken van een e-inclusief digitaliseringsbeleid, gebaseerd op een brede visie op e-inclusie. Door de COVID-19 crisis komt deze vraag nog prominenter en urgenter in beeld. Dat is nodig om nieuwe mechanismen van sociale uitsluiting of versterking van bestaande sociale ongelijkheden te vermijden. Het moet ook een constante focus zijn in de organisatie van de publieke dienstverlening. Daarmee past e-inclusieve digitalisering in de strategie om niemand achter te laten, 'to leave no one behind'.

Een e-inclusieve digitalisering moet vertrekken van een brede visie op e-inclusie met aandacht voor:

- het waarborgen van de toegang tot technologie en informatie;
- het opbouwen van 'knoppenkennis' en datageletterdheid;
- een dienstverleningsmengeling van volwaardige digitale en niet-digitale alternatieven.



Deze visie moet gestoeld zijn op wetenschappelijke inzichten en krijgt vorm vanuit een participatief traject dat van bij de start alle belanghebbenden betreft. Deze visie moet op zijn beurt de basis vormen van een reeks concrete beleidsinitiatieven die de voortrekkersrol die de Vlaamse overheid op dit terrein moet spelen, uitdragen.

De SERV vraagt dat de Vlaamse overheid een sturende en coördinerende rol opneemt om een coherente uitvoering van de visie op e-inclusieve digitalisering te garanderen. Voor een doorgedreven samenwerking en afstemming tussen beleidsniveaus en over beleidsdomeinen heen moet een overkoepelend e-inclusiebeleid onder andere gelinkt worden aan Vlaanderen Radicaal Digitaal, het bestuursdecreet en het diversiteitsbeleid. Een team beleidsambtenaren moet zich kunnen specialiseren en dit beleid kunnen uitwerken binnen de Vlaamse overheid. In een samenwerkingsgerichte cultuur moet dit beleid binnen de Vlaamse overheid, binnen de verschillende entiteiten en naar de lokale besturen toe, uitgerold en begeleid worden.

Ten tweede vraagt de SERV dat alle publieke dienstverlening e-inclusief aangeboden wordt. Van bij de start van de digitalisering van dienstverlening moet er e-inclusief gewerkt en gedacht worden. Dat betekent dat potentiële gebruikers betrokken worden en dat er samengewerkt wordt met intermediaire organisaties. Het is belangrijk dat de digitale dienstverlening van de overheid herkenbaar en betrouwbaar is. Een single-sign-on platform als 'Mijn Burgerprofiel' heeft het potentieel uit te groeien tot een slim platform om de dienstverlening naar de burgers toe te verbeteren en om verder digitaal te 'ontzorgen'. Een dergelijk platform moet, in combinatie met gegevensdeling en pro-actieve attendering of toekenning van rechten, deel uitmaken van een

slimme mix van kanalen, gebaseerd op het 'click-call-face-home'-principe¹¹ om te garanderen dat alle burgers toegang hebben tot de nodige dienstverlening. Een e-inclusief medewerkers- en organisatiebeleid vervolledigt een e-inclusieve digitale dienstverlening.

Ten derde vraagt de SERV dat de Vlaamse overheid de e-inclusieve digitalisering ook uitdraagt naar de ruimere samenleving. Het blijft een belangrijke taak van de overheid om via het onderwijs maar ook via publieke computerruimten, begeleide e-loketten, laagdrempelige of kleinschalige initiatieven op maat te werken aan digitale (basis)vaardigheden en mediawijsheid. Ook initiatieven om digitale toegang te verzekeren voor iedereen moeten in het kader van e-inclusieve digitalisering verder onderzocht worden. Via netwerken en partnerschappen met social profit en non-profit en met privé sector kan e-inclusieve digitalisering ook op andere terreinen verder ingang vinden.



[Advies E-inclusie](#)

4.3 Sociale bescherming

Om ervoor te zorgen dat iedereen zijn verantwoordelijkheid als burger kan opnemen, moeten burgers ondersteund worden in hun levenstraject en moeten ze de rechten die ze hebben op ondersteuning kunnen opnemen. Vlaanderen neemt op het vlak van sociale bescherming daartoe verschillende initiatieven, met flankerend beleid ten aanzien van gezinnen, organisatie van zorg en welzijn, armoedebestrijding, Vlaamse Sociale Bescherming, ...

Flankerend beleid ten aanzien van gezinnen

Twee belangrijke instrumenten zijn kinderopvang en het Groeipakket.

Kinderopvang moet voor de SERV gerealiseerd worden met een behoeftedekkend, betaalbaar, voldoende flexibel en kwaliteitsvol aanbod voor baby's en peuters en aan buitenschoolse opvang voor schoolkinderen via een verdere uitbouw van de inkomensgerelateerde kinderopvang met aandacht voor werkbaar werk van de begeleiders. Dit is nodig om zowel de pedagogische, sociale als de economische functies van kinderopvang te realiseren voor een brede en inclusieve doelgroep.

¹¹ CLICK: een e-loket vertegenwoordigt een volwaardige dienstverlening. Er is een digitaal aanspreekpunt om documenten op te vragen, om digitaal documenten te ondertekenen en in te dienen, om ondersteuning, hulp of diensten aan te vragen. Verspreid (in buurthuizen, stadsgebouwen, bibliotheken, ontmoetingscentra, enz...) staan er vrij beschikbare publiekscomputers en internettoegang wordt voorzien via gratis WIFI hotspots. In de zorg- en dienstverlening kan dit ingevuld worden via een gesprek, therapie, zorg... op afstand.

CALL: een (gratis) info en/of contactnummer, maar kan voor de nieuwe dienstverlening nu ook ingezet om de burgers te helpen met de digitale dienstverlening: men begeleidt de burgers met de nodige vragen om stapsgewijs zelf het formulier of de dienst digitaal aan te vragen. Call houdt ook in dat diensten pro-actief contact opnemen per telefoon/sms indien een antwoord uitblijft.

FACE: Het gewone loket, dienstverlening en hulp blijft voor wie het nodig heeft. Tijdens deze dienstverlening kan er wel aan gewerkt worden om de burgers ook aan om de opgestelde computers te gebruiken of on-line kanalen te gebruiken en hen te helpen bij het gebruik van die diensten.

HOME: Waar nodig gaan de diensten naar de burgers toe om hen te helpen zoals bvb voor de aanvraag van een eID-kaart bij minder mobiele inwoners, renovatiebegeleiding, therapie en zorg thuis, ...

De SERV vraagt om met betrekking tot de opvang en vrijetijdsbesteding van kinderen een sterk lokaal overlegmodel neer te zetten, met echte inspraak en dialoog en gelijkwaardige gesprekspartners in het lokaal samenwerkingsverband.

De SERV meent ook dat het belangrijk is om de lokale besturen en de lokale samenwerkingsverbanden op velerlei vlakken te inspireren en te ondersteunen. De raad denkt daar onder andere aan het verder promoten van het concept van de Brede School, het behouden van tewerkstellingskansen voor kortgeschoolden, het verbreden van jobs via samenwerking tussen sectoren en actoren, het inzetten op diversiteit en een sterk lokaal overlegmodel o.a. via participatieve trajecten.

De SERV werkt zelf in de komende tijd aan de verdere concretisering van het 'Iedereen aan Boord'-akkoord met voorstellen die de kinderopvang beter behoeftedekkend en betaalbaar moeten maken met het oog op wegwerken van drempels om aan het werk te gaan of te blijven.

Ook het **Groeipakket** geeft een enorme impuls aan de ontwikkeling van kinderen en heeft, in vergelijking met de Algemene Kinderbijslagwet (AKBW), een grote evolutie doorgemaakt op het vlak van automatische toekenning van rechten.

De SERV ziet in het groeipakket nog opportuniteiten die de effectiviteit van de ingezette middelen verhoogt en zo ook de efficiëntie ten goede komt.

De **automatische rechtentoekenning** moet nog meer een speerpunt worden. Een betere implementatie daarvan start bij de vertaling en operationalisering van beleidsconcepten in procedures die werken met actuele administratieve gegevens. Binnen het Groeipakket zijn er daar mogelijkheden bij de toekenning van zorgtoeslagen, het wegwerken van administratieve drempels en de manuele alarmbelprocedure.

Er is ook zeker een meer **verfijnde gezins- en inkomensselectiviteit** nodig. Die verfijning is volgens de raad nodig om de selectieve toelagen doeltreffend en doelmatig toe te kennen, maar ook om andere perverse effecten, zoals het risico op inkomensvallen, te vermijden.

De SERV vindt het een interessante piste om de **schoolgaande kleuters in een kwetsbare positie** bijkomend te ondersteunen door de toekenningsvoorwaarden en het bedrag van de kleutertoeslag te differentiëren met een basisbedrag voor alle kleuters en een bijkomend bedrag voor de kleuters met een schooltoelage.

In 'Iedereen aan boord' neemt de SERV zich voor om te onderzoeken of, en onder welke modaliteiten, de ervaren extra drempels om aan de slag te gaan voor alleenstaande ouders en gezinnen met een laag inkomen binnen het Groeipakket kunnen worden weggewerkt. De SERV gaat hierover graag met de minister en de betrokken diensten in dialoog.



[Advies Organisatie BKO en afstemming buitenschoolse activiteiten](#)

[Advies Decreet toelagen gezinsbeleid](#)

[Akkoord Iedereen aan boord](#)

Organisatie van zorg en welzijn

Om de samenleving draaiende te houden moeten zorg en sociale dienstverlening ten alle tijden voor iedereen toegankelijk en beschikbaar blijven en moeten de individuele organisaties en het apparaat als geheel flexibel en wendbaar zijn. Dit vraagt een engagement van de Vlaamse Regering in de vorm van investeringen in deze sectoren en organisaties.

De gezondheidssector heeft in de COVID-19 crisis een grote daad- en aanpassingskracht getoond, met schakelcapaciteit tussen verschillende actoren en sectoren, aanleggen van buffercapaciteit, solidariteit binnen en tussen sectoren ... Een vergelijkbaar verhaal geldt voor de verschillende diensten die aangeboden worden op het welzijns- en sociale domein: de diensten van de OCMW's, de voedselbanken, thuis- en gezinszorg, buurt- en samenlevingsopbouw, CAW's ... Er werd snel ingegrepen, met een directe focus op de eerste lijn.

Toch verliep niet alles optimaal. Niet alle sectoren waren even goed gewapend en ook tussen organisaties in eenzelfde sector werden grote verschillen waargenomen. Daar zijn lessen uit te trekken. De crisis leert alvast dat een zekere mate van overheidssturing in de gezondheidszorg, de ouderenzorg, de thuiszorg en de kinderopvang belangrijk blijft. De hele zorg-, welzijns- en sociale sector moet op dat punt beschouwd worden als een strategische sector.

Waar op de korte termijn de focus ligt op het verbeteren van beslissingsprocessen, strategische voorraden, schakelcapaciteit en responsiviteit, zijn op langere termijn structurele wijzigingen nodig die zorgen voor een grotere toegankelijkheid en wendbaarheid van de zorg en de maatschappelijke dienstverlening en wijzigingen die afgestemd zijn op het realiseren van een goede en werkbaar vermaatschappelijking van de zorg.

- Het wendbaar maken van de zorg- en welzijnsactoren vraagt een engagement van de Vlaamse Regering in de vorm van investeringen in deze sectoren en organisaties (voor ICT, omkadering, innovaties ...). De lineaire besparingsmodus van de voorbije jaren (o.a. ook jarenlange niet-indexering van werkingsmiddelen) staat daar haaks op.
- Met de vermaatschappelijking van de zorg streeft men naar een maatschappij waarin iedereen, in overeenstemming met de persoonlijke mogelijkheden, een zinvolle plaats kan innemen en zinvol kan participeren aan die samenleving. Dit vraagt een grondige herdenken van de manier waarop zorg, maatschappelijke dienstverlening en ruimte georganiseerd worden, waarbij er over sectoren heen gewerkt kan worden in functie van zinvolle maatschappelijke participatie voor iedereen en een aangepaste definitie van 'gezondheid'. De COVID-19 crisis heeft duidelijk laten opmerken dat hervormingen in de toekomst ook rekening moeten houden met de uitdagingen van een pandemie. Als we inzetten op vermaatschappelijking van de zorg moet ook het opvangen van crisissituaties binnen dat concept mogelijk zijn.
- Als het gaat over 'zorg' in de brede zin van het woord, kunnen we ons niet louter beroepen op individuele verantwoordelijkheid, noch op loutere overheidsverantwoordelijkheid. Bij vermaatschappelijking gaat het over een gedeelde verantwoordelijkheid van individuen en de overheid, en met de zorg- en sociale professionals als sleutelementen in een lokale, buurtgerichte zorg met oog voor kleinschaligheid.

De SERV zal in de komende tijd binnen zijn werking ook versterkt en opbouwend werken rond diverse aspecten en randvoorwaarden die van vermaatschappelijking van de zorg een succes helpen maken voor iedereen en neemt daarbij de nieuwe inzichten uit de COVID-19 crisis mee in overweging.



[Advies Decreet organisatie eerstelijnszorg](#)

[Advies Sociale en solide maatschappelijke herstart](#)

Lokaal sociaal beleid

De SERV onderschreef in eerdere adviezen de doelstelling om het lokaal sociaal beleid te versterken en efficiënter te maken. Om dit voornemen te laten slagen moet dit beleid inhoudelijk goed ingevuld en ondersteund worden en moet de coherentie binnen het Vlaams beleid worden verzekerd.

We hebben naast een stevig collectief kader met adequate inkomensbescherming en voldoende en betaalbare (sociale) huisvesting ook nood aan maatregelen die kunnen inspelen op zeer uiteenlopende situaties, op maat van de effectieve noden van gezinnen, die duurzame resultaten nastreven én die flexibel ingezet kunnen worden. Maatwerk laat toe om te gaan werken op de daadwerkelijke noden van de gezinnen en de individuele gezinsleden. Er moet niet alleen gekeken worden naar de financiële of huisvestingsnoden van de gezinnen. Er moet ook een link gelegd worden met noden op het vlak van kinderopvang en onderwijs, de situatie van de kinderen en jongeren, gezondheids- en welzijnsnoden, (beroeps-)opleidings- of herscholingsnoden ... De ondersteuning, in welke vorm dan ook, moet streven naar duurzame oplossingen die de zelfredzaamheid van de gezinnen verhogen. De beschikbare dienstverlening (OCMW, CAW, sociale diensten van de mutualiteiten, VDAB ...) moet werken volgens diezelfde logica.

De nood aan lokaal maatwerk kan ingevuld worden door de lokale besturen. De lokale besturen zijn de meest nabije overheid en kennen de specifieke situatie op hun grondgebied het best. Daarom zijn zij ook de overheid die het best geplaatst is om, binnen het kader dat de Vlaamse Regering schept, via de bevoegdheden van het lokaal sociaal beleid en het geïntegreerd breed onthaal, de nodige keuzes en beslissingen te maken in samenwerking met de relevante lokale actoren.

Het lokaal sociaal beleid moet de burger/klant/zorgvrager centraal zetten en daarom vol inzetten op een positieve en brede invulling van grondrechten, over verschillende beleidsdomeinen heen. Dat vraagt niet alleen om verbindingen tussen de beleidsdomeinen maar ook om afstemming tussen beleidsniveaus. De lokale besturen moeten tegelijk hun autonomie blijven uitspelen om lokaal de nodige beleidsaccenten te leggen op een manier die de grondrechten van de burgers helpt realiseren.

Een breed en gedragen lokaal sociaal beleid impliceert een volgehouden focus op een diverse waaier aan doelgroepen. Dat start bij de bepaling van relevante doelgroepen (breed en heterogeen) maar gaat ook verder via het realiseren van de betrokkenheid en steun van die groepen, de uitbouw van een divers en laagdrempelig aanbod én de communicatie van het aanbod naar de betrokkenen toe. Een permanente diversiteitsbril dus.

Voor het Lokaal Sociaal Beleid moeten belangrijke principes als transparante communicatie, systematisch overleg, democratische inspraak en controle gelden.



[Advies Decreet Lokaal Sociaal Beleid](#)

Armoedebeluid

De SERV hoopt alleszins dat de Vlaamse Minister bevoegd voor armoedebestrijding (pro)actief een voortrekkersrol opneemt, streefdoelen of ijkpunten voor het beleid vastlegt en concrete initiatieven en verbindingen met andere beleidsdomeinen neemt.

Een **goede monitoring** van de problemen op het vlak van inkomen, welzijn, ongelijkheid en armoede en impactanalyses over de ingezette maatregelen is meer dan ooit belangrijk.

Een uitgebreide monitoring van de inkomens, gezondheid, welzijn, ongelijkheid en armoede moet, op basis van de nodige administratieve en empirische data, kennis bijbrengen om te bepalen welke curatieve en preventieve maatregelen in sociaal beleid, onderwijs-, gezondheids- en woonbeleid ingezet moeten worden om in te grijpen in kwetsbare situaties. De COVID-19 crisis heeft die nood aangescherpt en urgenter gemaakt.

Deze monitoring en onderzoek wordt best transdisciplinair gevoerd met data-analyse, standaard- en microsimulaties en input van ervaringsdeskundigen. De SERV pleit ervoor dit op korte termijn te organiseren in een centraal monitoringscomité met de bevoegde overheidsinstanties en met betrokkenheid van relevante stakeholders, en met alle mogelijke steun van leveranciers van administratieve data, uiteraard met respect voor de geldende privacyregels.

De **armoede- en eenoudertoetsen** moeten beter en consequent ingezet worden bij het ontwikkelen van nieuwe maatregelen of steuninstrumenten én bij het hertekenen van het bestaand beleid of bestaande instrumenten.

Armoede is een multidimensioneel probleem en beperkt zich niet tot onvoldoende inkomen. Het gaat ook over slechte woonkwaliteit, lagere sociale participatie en toegang tot (kwaliteitsvolle) openbare ruimte. De COVID-19 crisis brengt armoede ook verder dan de reeds gekende kwetsbare groepen. De COVID-19 crisis leerde ons eveneens dat wie reeds door armoede getroffen is, de gevolgen van de crisis extra hard voelt.

Als we perverse of onbedoelde effecten van nieuwe of hertekende instrumenten willen vermijden, is het belangrijk om de impact ervan op verschillende doelgroepen, in het bijzonder de meest kwetsbare groepen, goed te analyseren en er over te waken dat deze groepen niet verder verarmen. Het is belangrijk de grotere heterogeniteit tussen individuele burgers en gezinnen niet uit het oog te verliezen bij de aftoetsing van maatregelen.

Voor de toekomst ziet de SERV ook een verbreding van de armoedetoetsing als piste. Het toetsingsinstrument kan ook breder ingezet worden bij beslissingen over collectieve goederen en diensten, zoals bijvoorbeeld over openbare ruimte en groen en over sociale en publieke dienstverlening.

De SERV blijft de transversale aanpak van armoedebestrijding meenemen in zijn adviseringswerk. Sociaal overleg kan helpen bij het vinden van evenwichtige en duurzame oplossingen voor het bestrijden van armoede, ook buiten het beleidsdomein van welzijn, volksgezondheid, gezin en armoedebestrijding.



[Advies beleidsnota WVGA 2019-2024](#)

[Advies Sociale en solide maatschappelijke herstart](#)

4.4 Economie en internationaal beleid

De economische en sociale (on)gelijkheid blijft een belangrijk punt op de internationale agenda. Inclusieve groei en een inclusieve samenleving zijn de Europese antwoorden op de uitdagingen van maatschappelijke uitsluiting door ongelijkheid, een verzwakking van de maatschappelijke structuren en een ondermijning van de economische activiteiten. Het spreekt voor zich dat de Vlaamse sociale partners van dit thema een blijvende prioriteit maken.

De Vlaamse sociale partners vinden het belangrijk dat bedrijven zorg dragen voor het milieu en mensenrechten respecteren. Een focus op 'due diligence' en duurzaam internationaal ketenbeheer is nodig. In een context van duurzaam en ethisch internationaal ondernemen zou er meer aandacht moeten gaan naar mensenrechten. De sociale partners merken op dat onze buurlanden voorlopen op Vlaanderen op dit vlak. Vrijwillige en bindende maatregelen, gericht op internationale bedrijven of samenwerkingen tussen bedrijven, overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties binnen iMVO-convenanten zijn daar voorbeelden van. Op basis van goede praktijken in het buitenland, rekening houdend met internationale richtlijnen (VN, OESO) en gedreven door de opportuniteiten van nieuwe technologieën (blockchain, artificiële intelligentie), zou dit thema ook een prominente plaats moeten krijgen in het Vlaams buitenlands beleid. De Vlaamse Regering kan Vlaamse bedrijven oproepen om een voorbeeld te zijn op het vlak van maatschappelijk, ethisch en duurzaam ondernemen en inzetten op het hand in hand gaan van welvaart én ethisch ondernemen. FIT speelt in de verdere sensibilisering van Vlaamse ondernemingen m.b.t. iMVO een blijvende belangrijke rol.

De sociale partners hechten belang aan een eerlijke, rechtvaardige en milieuvriendelijke internationale handel waarbij cruciaal ook arbeids- en milieunormen worden gerespecteerd. De SERV nodigt de Vlaamse Regering uit om federaal, Europees en internationaal de arbeids- en milieunormen een plaats te geven in de verschillende onderhandelingen met handelsfaciliterend karakter, en dit steeds in een Europees en internationaal verband, zodat we onze eigen bedrijven geen concurrentieel nadeel opleggen. Daarnaast zou de samenwerking met multilaterale organisaties ook steeds de wereldwijde naleving van de arbeids- en milieunormen als aandachtspunt moeten omvatten, aangevuld met een terecht belangrijke focus op respect voor de mensenrechten.

Wat ontwikkelingssamenwerking betreft moet er bijzondere aandacht gaan naar kwetsbare doelgroepen die uit de boot (dreigen te) vallen, in lijn met het VN-principe 'leaving no one behind', en worden respect voor mensenrechten, gender en goed bestuur als kernwaarden gezien. De Vlaamse sociale partners menen dat een evenwichtig socio-economisch beleid de basis vormt voor het welzijn en de welvaart van de bevolking in de ontwikkelingslanden en dat sociale partners van zowel het zuiden als van het noorden daarbij een cruciale rol te spelen hebben. De rol van de private sector is relevant voor de ontwikkeling van landen en gebeurt in samenhang met de andere actoren zoals de overheid en het maatschappelijk middenveld.

De focus op en de rol van sociaal overleg in ontwikkelingssamenwerking en duurzame ontwikkeling blijven van prioritair belang in de internationale werking van de SERV. Voor de sociale partners zijn de Decent Work Agenda van de Internationale Arbeidsorganisatie en de 2030 Agenda for Sustainable Development van de Verenigde Naties belangrijke ijkpunten. De 2030 Agenda omarmt de drie dimensies van duurzaamheid: economie, sociaal en milieu. Het bevorderen van de fundamentele arbeidsnormen, werkgelegenheid, sociale bescherming en sociaal overleg zijn de doelstellingen die het sociale luik van duurzame ontwikkeling onderschragen. De Decent Work Agenda is integraal deel van doelstelling 8 van de sustainable development goals om een "voortdurende, inclusieve en duurzame groei, volledige en productieve werkgelegenheid en waardig werk voor iedereen te bevorderen" maar is ook belangrijk voor de realisatie van elk van de andere sustainable development goals.



[Advies Beleidsnota buitenlands beleid 2019-2024](#)

4.5 Circulaire economie

De sociale effecten van de transitie naar een circulaire economie zijn, op kwantitatieve modelschattingen van werkgelegenheidseffecten na, nog weinig onderzocht. Een circulaire economie houdt evenwel een aantal kansen maar ook uitdagingen in met betrekking tot inclusie en armoedebestrijding.

- De circulaire economie schept nieuwe mogelijkheden voor **empowerment** van burgers en sociale cohesie. Van de deeleconomie bv. wordt vaak verwacht dat het de sociale cohesie tussen groepen zal versterken. De circulaire economie houdt ook voor sommige kwetsbare groepen kansen in (bv. sociale economie).
- De gevolgen voor sociale cohesie en inclusie kunnen echter ook negatief zijn. De deeleconomie bv. kan ook **discriminatie** in de hand werken: wat als je niets hebt om te delen ? wat als men geen gebruik wil maken van jouw diensten omdat je vrouw, zwart, ... bent ? of wat als de nodige digitale toegang en -vaardigheden ontbreken ?
- Bij nieuwe businessmodellen in de deeleconomie zijn de **rechten en plichten** op juridisch, contractueel of strafrechtelijk gebied vaak nog niet goed geregeld. Er zijn vragen over bv. de bezoldiging, de mate waarin deze activiteiten fiscaal moeten worden belast, het onderscheid tussen zelfstandige activiteiten en arbeid in loondienst, de marktmacht van grote platformen, consumentenrechten of bescherming van persoonlijke gegevens. Aanbieders of ondernemingen uit de deeleconomie bevinden zich vaak in een wettelijke en fiscale schemerzone. Een 'level playing field' op vlak van fiscaliteit, statuten en andere wettelijke bepalingen is dan belangrijk.
- Er bestaat een impact op **breder sociale vraagstukken** en uitdagingen. Bv. het peer-to-peer model verdraagt zich niet altijd met een bestel waarin formele loonarbeid de bron is van belastingen en sociale bijdrage. Deze uitdagingen vereisen denkwerk over o.a. de manier waarop de financiering van de sociale uitgaven in de toekomst georganiseerd kan worden en de legitimiteit van de sociale zekerheid behouden blijft.

De SERV formuleerde een aanzet tot een beleidsagenda rond circulaire economie. Circulaire economie is daarbij een economisch rendabel systeem dat duurzaam omgaat met grondstoffen en materialen via maximaal hergebruik, minimale waardevermindering en

vermindering van de milieudruk. Toch is circulaire economie zeker geen doel op zich: het is een middel om binnen ecologische grenzen **economische welvaart te spreiden** over huidige en toekomstige generaties en om milieu-impact van economie en welvaart te verminderen.

Vlaanderen wordt gekenmerkt door een stevige industriële basis (chemiesector, de metaalnijverheid, de technologische industrie, de voedingssector, textielsector, enz.) en diverse handelssectoren en sectoren die een actieve rol spelen in het sluiten van kringlopen (vb. kringloopwinkels, recyclage/afvalsector). Het is belangrijk dat Vlaanderen verder bouwt op zijn economische sterktes. Daarom is het belangrijk dat alle sectoren mee zijn in de transitie en dat ze onderling samenwerken over de sectorgrenzen heen. Dit is ook belangrijk voor het draagvlak van de transitie en de innovatiekracht van de industrie die oplossingen aanbrengt voor circulaire economie.



[Startnota circulaire economie](#)

[Transitie naar een circulaire economie: beleidsagenda en aanbevelingen](#)

Zowel mondiaal als regionaal zullen er winnaars en verliezers zijn. Veel hangt af van de sector, de specifieke activiteiten, de afhankelijkheid van grondstoffen én de mate waarin adequate begeleidende maatregelen worden genomen voor de 'verliezende' sectoren en hun werknemers. De transitie moet zo vormgegeven worden dat zoveel mogelijk sectoren en werknemers baat hebben bij de transitie.

In de circulaire economie en in de sociale economie zijn er ook diverse **werkgelegenheidskansen** voor mensen met een beperkte beroepskwalificatie (bv. in de sfeer van revisie, hergebruik en recycling/upcycling). Daarom moet men zeker de kansen van de circulaire economie voor kansengroepen benutten. In de circulaire economie zijn in diverse segmenten goede werkgelegenheidskansen voor mensen met een beperkte beroepskwalificatie. Een strategie voor circulaire economie moet dan ook bijzondere aandacht schenken aan het bereiken en aan boord houden van kansengroepen. Een goed voorbeeld hiervan zijn de kringwinkels.

Nieuwe innovatiekansen en businessmodellen ontstaan ook uit **veranderende rollen en waarden van de consument**. In plaats van een eerder passieve rol waarin die enkel het product koopt en afdankt, zal de consument niet alleen op een meer geëmancipeerde manier kunnen deelnemen aan het circulaire proces (cf. deeleconomie), maar ook de 'mindswitch' (moeten) maken van bezit naar gebruik en bereidheid ontwikkelen om producten langer te gebruiken of te laten herstellen. De rol van de producent verandert evenzeer wanneer die langer verantwoordelijk blijft voor het product na verkoop.

Een mooi voorbeeld van een **product-dienst-combinatie** voor mensen in energiearmoede is Papillon. Dit voorbeeld sluit naadloos aan bij duurzaamheid en armoedebestrijding.

Met dit project verzamelen wij kennis over alle mogelijke aspecten van een nieuw circulair business model. Het maakt duidelijk waaraan we moeten denken tijdens de ontwikkeling van nieuwe producten voor circulaire verkoopmodellen: verbeterde reparatiebaarheid, langere levensduur, ander materiaalgebruik, design voor hergebruik en recyclage ...

Bruno Vermoesen, projectleider BSH Home Appliance en medebedenker van het Papillon project.

Wij zochten een manier om de viciuze cirkel van energiearmoede te doorbreken en werkten hiervoor een huurmodel voor energiezuinige huishoudtoestellen uit. De energiefactuur daalt en een zuinige wasmachine of vaatwas verminderen ook de kosten voor water en wasmiddel. Bovendien zijn er nooit onverwachte kosten voor reparatie of onderhoud.

Stefan Goemaere, opbouwwerker Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen



Papillon project



BOSCH



Productdienstcombinaties kunnen ook worden ingezet voor sociale doeleinden. Het Papillon project gaat de strijd aan tegen energiearmoede.

Dit project is een samenwerking van Bosch België en Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen en heeft als doel meestal verouderde en dus energieverslindende huishoudapparaten bij gezinnen met financiële moeilijkheden, te vervangen door nieuwe energie-efficiënte exemplaren.

Deze apparaten zullen gedurende een periode van 10 jaar worden verhuurd aan gezinnen geselecteerd door Samenlevingsopbouw. De maandelijkse huurprijs omvat zowel het apparaat als mogelijke herstellingen en bedraagt gemiddeld 7 euro (mede door financiële ondersteuning van het Vlaams gewest). Bosch zorgt voor de levering en installatie van de apparaten, geeft een woordje uitleg en neemt het oude apparaat mee. Na afloop van het contract wordt het apparaat opgehaald, alles inbegrepen in de huurprijs.

De gezinnen in armoede krijgen toegang tot apparaten waar zij anders geen toegang tot hebben en besparen aanzienlijk op hun energie- en waterfactuur.

Voor Bosch kadert het Papillon Project in de strategie voor een meer circulaire economie. Alle apparaten blijven eigendom van Bosch, dat ten allen tijde kan beslissen wat er met het apparaat dient te gebeuren. Bosch houdt daarbij rekening met de verschillende elementen die bijdragen tot meer circulariteit.

De pilootfase van het project waarin een honderdtal toestellen hun weg naar eindklanten vonden, is intussen afgelopen. Er volgt een evaluatie of en hoe het project kan worden uitgebreid naar andere gemeenten in Vlaanderen en wie weet, ver daarbuiten. Verkennende gesprekken in Spanje zijn aan de gang.

4.6 Energiearmoede

Als het gaat over de aanpak van energiearmoede is er hoge nood aan een preventieve aanpak, naast de curatieve aanpak via de sociale openbare dienstverplichtingen. Een enge focus in de aanpak van energiearmoede is niet terecht, niet effectief en niet efficiënt.

Energiearmoede aanpakken vereist vooral een ambitieuzere aanpak van armoede en vooral woonarmoede. Energiearmoede is deels een inkomensprobleem maar stelt zich ook bij een

woonprobleem. Is er voldoende inkomen én een degelijke, betaalbare woning, dan is er meestal ook geen energiearmoedeprobleem. Wie energiearmoede wil aanpakken en niet kijkt naar deze achterliggende inkomens- en woonproblemen, werkt eerder symptomatisch en zal niet voldoende effectief en efficiënt kunnen zijn. Het energiearmoedeprogramma focust louter op wat energiearmoede typisch maakt en bekijkt via de preventieve aanpak weliswaar de energieproblemen van woningen, maar de meer generieke woon- en inkomensproblemen blijven buiten beeld. Daarvoor zijn andere ministers bevoegd en zijn er andere plannen. Alleen blijken die onvoldoende effectief en ambitieus. Vooral inzake woonarmoede en het belang van woonkosten, in het bijzonder bij private huurders, scoren Vlaanderen en België slecht, ook in Europees perspectief.

Een geïntegreerde aanpak is dus nodig, liefst aan de basis. Als de financiële lasten niet verminderen (bv. bij sociale openbare dienstverplichtingen) of het inkomen niet verhoogt en de woondeprivatie en woonkosten niet worden aangepakt, dreigt men uitsluitend de meest acute gevallen van energiearmoede aan te pakken en vooral de volgorde te beïnvloeden waarin rekeningen worden betaald. Bovendien leidt een afzonderlijke aanpak van diverse vormen van armoede tot een versnipperd en complex geheel van maatregelen en initiatieven, hetgeen de toegang ertoe voor de betrokken doelgroepen juist beperkt. De uptake van sociale maatregelen in het woon- en energiebeleid is bijzonder laag.

De sociale openbare dienstverplichtingen kennen geen rechtstreeks financieel voordeel toe aan kwetsbare groepen. In tegendeel, in bepaalde gevallen zal de aangerekende energieprijs bij levering door de netbeheerder zelfs hoger zijn dan competitieve tarieven op de energiemarkt. Budgetmeters kunnen ook enkel vermijden dat er energiekosten worden gemaakt, maar verhelpen daarom niet noodzakelijk de ervaren energiearmoede bij de betrokkenen (de zogenaamde subjectieve energiearmoede). Een preventieve aanpak kan de energiekosten wel helpen verminderen.

De SERV suggereert om rond dit thema te experimenteren met een **overleg- en onderzoeksagenda**. Zo'n agenda kan o.a. een aantal fundamentele discussies en vraagstukken in het energie-, woon- en armoedebelief onderbouwen en uitklaren. Voorbeelden hiervan zijn een doelgroepafbakening met vermijden van drempel-effecten en lock-in-effecten, modellen voor optimale schuldbeheersing en –opvolging en bepaling van de aanpak in het (energie)armoedebelief die het beste voor Vlaanderen werkt rekening houdend met systeemkosten, de werkloosheidsval, de regionale verschillen, de ervaringen van de kwetsbare groepen zelf

Concreet is er volgens de SERV ook een grotere beleidsaandacht nodig voor andere en stijgende gezinsuitgaven zoals kosten voor wonen, vervoer, telecom en verzekeringen, de gecontracteerde energieprijzen, de gepastheid van de woning (de grootte, de onderbezetting, ed.), het energiegedrag van de bewoners (het verwarmingsgedrag, het bad- en douchegedrag, ...), de gebruikte energiebron en -drager, in het bijzonder het gebruik van elektrische verwarming, de energiezuinigheid van de apparaten en toestellen, de mogelijkheden van de Vlaamse overheid om de energiefacturen van kwetsbare gezinnen te verlichten via de beslissingen over de financiering van het energiebeleid (cf. fundamentele discussie over financiering energiebeleid).

De aanpak van energiearmoede moet naar een hoger ambitieniveau worden getild, waarbij de maatregelen en beschikbare budgetten in verhouding staan tot de behoeften.

De SERV vraagt om **herevaluatie** en **harmonisatie** in afbakening van de kwetsbare doelgroepen voor sociale dakisolatie, energiescans, energielening, REG- én woonpremies. Nu verschillen de

afbakeningen van de groepen die voor bijzondere of verhoogde steun in aanmerking komen tussen de verschillende maatregelen in het woon-, energie- en overig beleid. Een herevaluatie van de afbakeningen is nodig om een armoedeval te vermijden en om de kwetsbare groepen beter te kunnen vatten. Nu zijn niet alle beschermde klanten kwetsbaar en omgekeerd zijn niet alle kwetsbare groepen beschermd. Een harmonisering van de afbakeningen vermindert de complexiteit.

De SERV vraagt ook om maatregelen om de **uptake van het bestaande instrumentarium** in de strijd tegen energiearmoede te verhogen. De meeste maatregelen slagen er echter niet in de doelgroepen voldoende te bereiken of worden opgenomen door doelgroepen die het minder nodig hebben. Er is dus een andere aanpak nodig die de hinderpalen voor de uptake in beschouwing neemt en inzet op een combinatie van geïntegreerde maatregelen in het armoede-, woon- en energiebeleid met een aanpak op maat van het individu.

Bijzondere aandacht is dus nodig voor:

- een instrumentarium op maat van specifieke doelgroepen: (private) huurders, ouderen, allochtonen, alleenstaanden (ook inzake eenmanszaken), plattelandsbewoners, stedelingen, ...;
- ontzorging bv. door gespecialiseerde hulpverleners en organisaties;
- een wervende aanpak die doelgroepen aanspreekt en laagdrempelig is;
- innovatieve aanpakken en experimenten;
- een eenvoudige aanpak, zonder complexiteit en administratieve rompslomp en met een zo groot mogelijke integratie van diverse steunregelingen.
- automatische toekenning van voordelen en de automatische afschakeling van sluipverbruikers
- een snelle overmaking van de tegemoetkomingen om prefinancieringsproblemen bij kwetsbare groepen aan te pakken. Reguliere premies en belastingverminderingen kennen het financiële voordeel achteraf (na enkele maanden) toe. Dat kan vermeden worden bv. door de premie vooraf uit te betalen, in plaats van achteraf ná de uitvoering van de investering. Gebeurt de investering niet (tijdig), dan wordt de premie teruggevorderd. Andere mogelijkheden zijn een 'korting-op-factuur'-mechanisme, dat de initiële investeringslast verkleint
- de opvolging van de effectiviteit en efficiëntie van de aanpak van energiearmoede.



[Advies Alle stekkers uit energiearmoede](#)

4.7 Beter beleid

De SERV was erg positief over de ambities inzake **evidence-informed beleid** die geformuleerd werden in de bestuurlijke beleidsnota's 2019-2024 en wil voortbouwend op eerdere adviezen de dialoog organiseren over de operationalisering ervan.

Data en monitoring

De SERV verwelkomt en ondersteunt tegelijk de ambities in de beleidsnota om onder de sturing van de Vlaamse Statistische Autoriteit te komen tot de uitbouw van een volwaardig Vlaams openbaar statistieksysteem. Ze moeten ook toelaten om Vlaanderen te benchmarken met de buurlanden en -regio's en de Scandinavische landen. De SERV verwelkomt ook de opdracht van

een nieuwe Studiedienst voor het Algemeen Regeringsbeleid om de belangrijke indicatoren over Vlaanderen beleidsmatig te duiden en om te werken rond toekomstverkenningen.

De SERV roept op tot een beter datasysteem voor beleidsmonitoring, -onderbouwing en -evaluatie in Vlaanderen en meer aandacht voor ex ante evaluatie om beleidskeuzes te onderbouwen en beleidsinstrumenten beter te kiezen.

Ook COVID-19 heeft het belang van data en wetenschappelijke informatie opnieuw en versterkt op de voorgrond geplaatst. In het licht van de coronacrisis en het relancebeleid en naar aanleiding van het cijferrapport van het SERV-secretariaat 'Corona-impact op het sociaal-economisch weefsel' formuleerde de SERV vijf prioritaire werkkerreinen voor een betere beleidsonderbouwing en -monitoring. Ook buiten crisistijden zijn deze aanbevelingen evenwel bijzonder relevant.

Snelheid. In een crisissituatie is er nood aan data die sneller beschikbaar komen dan gebruikelijk. Dat kan door een geoptimaliseerde informatiedoorstroming tussen overheden, afspraken of regels met dienstverleners (netbeheerders, banken, telecombedrijven ...) om hun data te delen met overheden, een betere survey-infrastructuur (panels) gebaseerd op wetenschappelijk verantwoorde steekproeven en inzet van digitale technologie (big data, AI ...). Er is ook tijdswinst mogelijk door de procedures voor planning en publicatie binnen het netwerk statistiek Vlaanderen aan te passen. Dat moet er ook voor zorgen dat er meer ruimte vrijkomt voor het inhoudelijke werk rond data en statistieken.

Transparantie. De transparantie over de beschikbare data, databanken en -bronnen moet verbeteren door een centraal dataportaal, transparantie van de data zelf, liefst als open data, en door meer transparantie over de gebruikte modellen en definities. Uiteraard is respect nodig voor de privacy, veiligheid en bescherming van vertrouwelijke of commercieel gevoelige informatie. Daarbij moet gekeken worden naar manieren om de privacyregels te respecteren en daarbij tegelijk voldoende snel en accuraat de nodige beleidsdata te verzamelen.

Coördinatie. Een gecoördineerd databeleid vraagt oplossingen op het vlak van samenwerking en capaciteit voor datacollectie, data-analyse en beleidsonderbouwing. Het is noodzakelijk om de silocultuur rondom data te doorbreken en de data-competenties van de betrokken medewerkers binnen de entiteiten te versterken. Naast datacollectie moet er ook worden geïnvesteerd in data-analyse en de koppeling ervan met het beleid.

Interbestuurlijke samenwerking. Ook tussen bestuurslagen is samenwerking en coördinatie nodig. De diverse overheidsniveaus (van internationaal tot lokaal) moeten zorgen voor onderlinge doorstroming van informatie en zoveel mogelijk dezelfde definities voor hun data hanteren. Lokaal verzamelde data moet sneller doorstromen naar het Vlaamse niveau en omgekeerd moeten meer Vlaamse data op niveau van gemeentes of regio's beschikbaar komen.

Maatschappelijke betrokkenheid. Betrokkenheid van wetenschappers, sociale partners en andere stakeholders is essentieel, zowel om kennis en data aan te leveren als om mee beleidsvragen en prioritaire (data)behoeften te inventariseren. Die samenwerking organiseren en overheidsinitiatieven linken aan het ecosysteem van experts bij steunpunten, universiteiten, denktanks, adviesraden, middenveld en bredere samenleving is erg belangrijk. De SERV en de strategische adviesraden zijn goede fora om de maatschappelijke inbreng over welke informatie vooral nodig is voor beleidsanalyse en -onderbouwing op een gestructureerde en transparante wijze te doen.

Open overheid

De bestuurlijke beleidsnota's bevatten ook goede intenties op het vlak van 'open overheid'.

Ook hier is een beleid, best aangestuurd door de minister-president, nodig om te verzekeren dat deze intenties impact hebben in de concrete beleidspraktijk van de regering. De SERV waardeert dat de beleidsnota veel aandacht heeft voor 'de ontwikkeling en vernieuwing van beleidsinstrumenten voor een naar buiten gerichte overheid die actief samen met anderen publieke waarde creëert'. Daarmee wordt aangesloten bij de maatschappelijke vraag naar een andere soort overheid: een open, naar buiten gerichte, netwerkende en co-creërende overheid, aanvullend op een regulerende, controlerende overheid gericht op risicobeheersing.

Participatie en co-creatie zijn een must om beleid te ontwikkelen, te implementeren en te evalueren. Ook die ambities in de beleidsnota's sluiten nauw aan bij eerdere voorstellen van de SERV om werk te maken van een echt participatie-/consultatiebeleid en om innovatieve beleidsarrangementen zoals 'tussenruimtes' in te zetten.

Dit maakt klassieke processen van beleidsontwikkeling en inzet van klassieke beleidsinstrumenten en regelgeving niet overbodig. Die blijven noodzakelijk om de randvoorwaarden juist te krijgen, barrières aan te pakken en een gelijk speelveld te verzekeren. Inzetten op kennisopbouw en op de ontwikkeling en vernieuwing van beleidsinstrumenten om die nieuwe rollen te kunnen opnemen is cruciaal. Onderdeel daarvan is een vernieuwing van het inspraakmodel en de invoering van een consultatieportaal en digitaal inspraakplatform zoals aangekondigd in het witboek bestuur en het bestuursdecreet. Dat zijn nuttige instrumenten maar ze moeten als complementair worden beschouwd tegenover andere vormen van consultatie en participatie. Overleg met middenveldorganisaties en advies door strategische adviesraden blijven in elk geval essentieel om kwaliteitsvol beleid te ontwerpen en uit te voeren.

Het daadwerkelijke gebruik van de instrumenten en richtlijnen in de omzendbrief beleids- en regelgevingsprocessen vormen een goed vertrekpunt. Het gaat dan om de opname in de beleids- en begrotingstoelichtingen (BBT) - en in principe reeds in de beleidsnota's - van een indicatieve planning van de beleidsinitiatieven met de geplande consultaties en adviezen en andere vormen van inspraak zoals trajecten rond burgerparticipatie, de toepassing van de in de omzendbrief opgenomen principes voor kwaliteitsvolle inspraakprocessen, het gebruik van groen-/witboeken, concept-/visienota's, advies- en overleg, het verzorgen van de reëliek op adviezen en het gebruik van consultatierapporten. Ook hier is capaciteitsopbouw nodig om goed te kiezen uit het palet aan mogelijke participatie- en consultatiemethoden en om die vervolgens ook op een professionele manier uit te voeren.



[Advies Betere data voor het \(Corona\)beleid](#)

[Advies bestuurlijke beleidsnota's 2019-2024](#)

In een [gemeenschappelijke verklaring 'Sociale partners pleiten voor betere regelgeving'](#) vragen alle sociaaleconomische raden van het land (CRB, NAR, SERV, CESE Wallonie, ESRBHG en WSR) meer aandacht voor de kwaliteit en de onderlinge interferentie van de regelgeving van de verschillende beleidsniveaus. Deze verklaring bevat een aantal concrete thema's waar de diverse regeringen werk van moeten maken: een sterker engagement op hoog politiek niveau voor kwaliteitsvolle regelgeving, meer openheid in het regelgevingsproces, betere ex ante en ex post evaluatie, innovatievriendelijke en toekomstbestendige regelgeving, coherentie en samenwerking tussen bestuursniveaus, betere betrokkenheid van stakeholders en juridisch-technische kwaliteit.

Betrekken van stakeholders

In het kader van de advisering over betere regelgeving besteedde de SERV ruim aandacht aan het betrekken van burgers en middenveld bij ontwikkeling van overheidsdienstverlening en beleid.

De SERV vraagt op dat punt dat gebruikers nog meer worden betrokken bij **de vormgeving en verbetering van de publieke dienstverlening**. Het betrekken van het middenveld en de burgers, bedrijven en klanten van overheidsdiensten bij de dienstverlening door meer mogelijkheden voor interactie en feedback, is een belangrijke succesfactor voor vernieuwing en voor meer gepersonaliseerde, gebruiksvriendelijke en toegankelijke dienstverlening op maat. Er wordt dan ook in de praktijk steeds meer gebruik gemaakt van participatief ontwerp en ontwikkeling van beleid en diensten, tot en met zgn. coproductie waarbij intensief gebruik wordt gemaakt van de input van middenveldorganisaties en gebruikers om publieke diensten te ontwerpen, te evalueren en te verbeteren. De interactie kan gaan van (meer en betere) mogelijkheden voor (georganiseerde) feedback over de dienstverlening, over gezamenlijk ontwerp tot intensieve en duurzame relaties en partnerschappen met gebruikers. De rol van de overheid wordt ook meer verscheiden, met diverse vormen van partnerschappen: van burger naar overheid (C2G), van overheid naar burger (G2C) en ondersteuning door de overheid van partnerschappen tussen burgers (C2C).

De SERV vraagt de Vlaamse overheid ook om verder en meer te investeren in van 'buiten naar binnen kijken' om de dienstverlening en processen beter te organiseren. Het principe moet zijn dat het ontwerpen, ontwikkelen en beheren van (nieuwe) dienstverlening mee gebeurt op basis gebruikerservaringen en -inzichten. Instrumenten zoals 'service design' en 'life event scans' zijn daarbij nuttige instrumenten. Zij zorgen voor een andere kijk op processtappen, formaliteiten en betrokken instanties en leveren nieuwe inzichten op waar vereenvoudiging en verbetering mogelijk zijn. Zij zorgen ook voor een perspectief ruimer dan dat van de overheid alleen: vaak zijn in interacties ook niet-overheidsinstanties betrokken zoals nutsbedrijven, een notaris, ziekenfonds, bank, ... die in de perceptie van de burger vaak behoren tot hun beeld van publieke dienstverlening. Een gevolg is ook dat burgers, bedrijven en organisaties zelf een deel van de oplossing kunnen aanreiken of op zich nemen (co-design, co-creatie).

Niet enkel voor de dienstverlening, maar ook voor de **beleidsontwikkeling** kunnen dergelijke technieken worden toegepast. Een voorbeeld zijn zgn. innovation-Labs, vorm van de interactieve beleidsvorming. Nieuw en innovatief beleid wordt in samenspraak met verschillende partners ontwikkeld. Deze methode is niet-hiërarchisch en stelt creativiteit centraal. Er wordt creatief nagedacht over innovatief en nieuw beleid of nieuwe beleidsprocessen. De methodologische benadering is actieonderzoek, waarbij nieuwe oplossingen worden getest in pilootprojecten en simulaties. De theoretische achtergrond is de gedragseconomie, die kijkt naar de psychologische, sociale en gedragswetenschappelijke basis van menselijke beslissingen.



[Adviezen Betere regelgeving](#)